

Scalenie gruntów dobrą praktyką poprawy struktury gospodarstw rolnych w Polsce

Nie tylko dla rolnika

W zakresie scaleń gruntów nadal mamy jeszcze wiele do zrobienia. Warto więc wiedzieć, kto na nich najwięcej zyskuje i kto może je wykonywać. Jakich zmian w prawie możemy się spodziewać? I co to jest poscaleniowa renta geodezyjna?

Monika Ojczyk

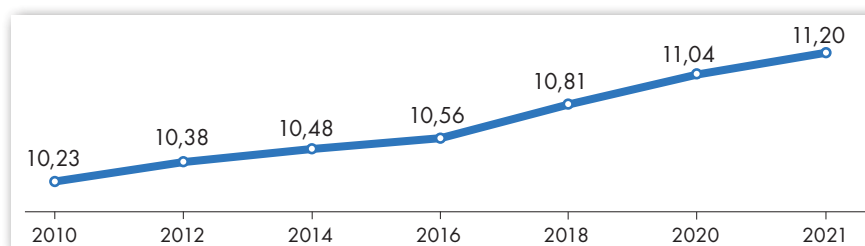
Rozproszona struktura agrarna nie sprzyja racjonalnemu wykorzystaniu ziemi. Do roku 2021 r. wciąż nie wypracowaliśmy sobie dobrych praktyk w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Przyczyn można doszukiwać się zarówno w burzliwej historii naszego kraju, jak i w wadliwych procesach administracyjno-prawnych. W efekcie w polskim pięknym, różnorodnym krajobrazie dominuje chaos przestrzenny. Rozdrobnienie działek jest właściwie normą, a uprawianie ziemi na polach rozsianych po całym obrębie nie jest tak efektywne jak w przypadku zwartych, wielohektarowych działek rolnych.

• Gospodarstwo rolne w Polsce

Omawianie zagadnień związanych z pracami scaleniowymi poprzedzimy

krótką charakterystyką gospodarstw rolnych. Najlepszym źródłem informacji o stanie rolnictwa w Polsce jest **Powszechny Spis Rolny**. Ostatni został przeprowadzony w okresie od września do listopada 2020 r., a jego wstępne wyniki zostały opublikowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS). Spisem rolnym zostały objęte gospodarstwa rolne, które są użytkowane przez osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Według wstępnych, szacunkowych danych liczba gospodarstw rolnych w porównaniu z rokiem 2010 r. zmniejszyła się o blisko 192 tys. przy jednoczesnym wzroście ich średniej powierzchni [1]. Z kolei zgodnie z ogłoszeniem prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z 17 września 2021 r. średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w 2021 roku wynosiła **11,2 ha** [2]. Wykres przedstawia zmianę średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie w latach 2010–2021.

Rys. 1. Średnia powierzchnia gruntów rolnych w ha w gospodarstwie w latach 2010–2021

Oprac. własne na podstawie danych AKMR

Najnowsze dane nie wskazują zatem na dynamiczne zmiany struktury polskich gospodarstw rolnych. Nadal ponad połowa gospodarstw w kraju nie przekracza powierzchni do 5 ha użytków rolnych (52,5% w 2020 r.) [1]. A to oznacza, że walka z rozproszaniem pól nie przynosi takich wyników, jak powinna.

• Procedura scalenia gruntów

Zgodnie z ustawą z 26 marca 1982 r. o *scalaniu i wymianie gruntów* [DzU 2021, poz. 1912] projekt scaleniowy w Polsce może być realizowany na wniosek większości (ponad 50 %) właścicieli gospodarstw rolnych położonych na projektowanym obszarze scalenia lub na wniosek właścicieli gruntów, których łączny obszar przekracza połowę powierzchni projektowanego obszaru scalenia. Postępowanie scaleniowe prowadzi starosta jako zadanie z zakresu administracji rządowej ze środków budżetu państwa. Organem wyższego stopnia w stosunku do starosty w sprawach scalania gruntów jest wojewoda, a uczestnikami postępowania scaleniowego są właściciele, posiadacze samoistni, zarządcy lub użytkownicy gruntu.

Beneficjentem pomocy finansowej jest starosta powiatowy, a to oznacza,

że do jego obowiązków należy złożenie do urzędu marszałkowskiego wniosku o przyznanie wsparcia na realizowaną inwestycję. W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku właściwy organ samorządu województwa wyznacza staroście termin zawarcia umowy, lecz nie dłuższy niż 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia. Po tym czasie następuje wszczęcie **postępowania scaleniowego** w drodze postępowania starosty.

Postanowienie o wszczęciu postępowania odczytuje się na zebraniu uczestników scalenia, a także rozwiesza na lokalnych tablicach ogłoszeń oraz w urzędach gminy. Jeżeli liczba uczestników scalenia przekracza 10, należy utworzyć **radę uczestników scalenia**, która spełni rolę **społecznego organu doradczego**.

Zasady szacunku gruntów ustalają uczestnicy scalenia w drodze uchwały. W zamian za dotychczas posiadane grunty każdy uczestnik scalenia otrzyma ziemię o równej **wartości szacunkowej** lub takiej, której wartość nie przekroczy różnicy 3%. Jeśli z jakiegoś powodu wydzielenie gruntów w ten sposób nie będzie możliwe, stosuje się dopłaty pieniężne.

Należy pamiętać, że bez zgody uczestnika scalenia nie ma możliwości, aby różnica w powierzchni wydzielonych mu gruntów przekroczyła 20% powierzchni wszystkich gruntów objętych scaleniem lub 10% gruntów dotychczas posiadanych o wysokiej przydatności rolniczej lub takich, które w **miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (MPZP)** są przeznaczone na cele nierolnicze. Wyniki szacowania gruntów ogłasza się na zebraniu uczestników scalenia i udostępnia do wglądu na okres 7 dni. W tym czasie uczestnicy scalenia mogą wnieść zastrzeżenia do szacowania.

Jeśli do szacowania nie ma zastrzeżeń, kolejnym etapem jest sporządzenie **projektu scalenia gruntów**. Należy pamiętać, że projekt scalenia powinien uwzględniać ustalenia MPZP lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, jeśli gmina nie ma MPZP.

Każdy uczestnik scalenia może zgłaszać staroście zastrzeżenia do projektu w formie pisemnej w terminie 14 dni od dnia okazania projektu scalenia. Zatwierdzenie projektu scalenia następuje, jeśli większość uczestników scalenia nie wniosła istotnych zastrzeżeń do jego treści. Projekt scalenia gruntów zatwierdza w drodze decyzji starosta. Przykładowy rezultat scalenia gruntów przedstawia rys. 2.

• Wykonawca prac scaleniowych

Wykonawcami prac projektowych scalenia gruntów od wielu lat są wojewódzkie biura geodezji i terenów rolnych. 17 października 2019 r. Zarząd Krajowej Rady Izb Rolniczych (ZKRIR) zwrócił się do ówczesnego ministra rolnictwa i rozwoju wsi (MRiRW) Jana Krzysztofa Ardanowskiego w sprawie zmiany przepisów ustawy o *scalaniu i wymianie gruntów* w celu nadania uprawnień dotyczących scalania gruntów geodetom prowadzącym własne przedsiębiorstwa geodezyjne.

Po rozpatrzeniu wniosku MRiRW stwierdziło, że zgodnie z ustawową regulacją prawną prace scaleniowe mogą wykonywać **wyłącznie jednostki organizacyjne samorządu województwa**. Ustawodawca w ramach tzw. **reformy samorządowej** ostatecznie przesądził, że ze względu na znaczenie prac scaleniowych powinny być one realizowane przez jednostki specjalistyczne, tzn. biura geodezji i terenów rolnych. Geodeta, który będzie wykonywał projekt scalenia, powinien być zatrudniony we wspomnianej jednostce oraz posiadać uprawnienia zawodowe do wykonywania samodzielnych funkcji w dziedzinie geodezji i kartografii w zakresie 5, tj. geodezyjnego zarządzania terenów rolnych i leśnych. Mimo ponad trzech dekad usilnych starań firm geodezyjnych nic się zatem w sprawie wykonawstwa scaleń nie zmienia, planowane są natomiast inne ułatwienia.

• Projekt zmian w ustawie

28 października 2021 r. skierowano do I czytania w komisjach: Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej **projekt ustawy o zmianie ustawy o scalaniu i wymianie gruntów** (druk nr 1694), który ma usprawnić proces postępowania scaleniowego [3]. Podstawową zmianą, która miałaby nastąpić po wejściu w życie nowelizacji, jest możliwość wykorzystywania **komunikacji elektronicznej** przy realizacji zadań związanych z postępowaniem scaleniowym. W opinii ustawodawcy nowelizacja pozwoli na sprawniejszą komunikację w sytuacji stanu epidemii lub zagrożenia epidemicznego. Zmianą wynikającą bezpośrednio z nowej formy komunikacji jest konieczność zamieszczania informacji o wszczęciu postępowania i decyzji o zatwierdzeniu projektu scalenia w **Biuletynie Informacji Publicznej** urzędu obsługującego organ właściwy, który wydaje owo postanowienie lub decyzję.

Planowa nowelizacja ustawy wprowadza również nieprzekraczalny termin

Rys. 2. Stan przed scaleniem i po scaleniu miejscowości Marynin, gmina Rejowiec, powiat chełmski

Źródło: materiały informacyjne Wojewódzkiego Biura Geodezji w Lublinie

na rozpatrywanie wniosków uczestników scalenia. Po wejściu w życie nowych przepisów wojewoda na rozpatrzenie skargi i odwołania będzie miał 2 miesiące, licząc od dnia wpłynięcia dokumentacji. Po tym czasie uchylene zaskarżonej decyzji nie będzie już moż-

liwe. Według ustawodawcy projektowane rozwiązanie ma zapobiec sytuacjom występującym w obecnym stanie prawnym, kiedy to sądy administracyjne kilka lat po zakończeniu scalenia uchylają lub stwierdzają nieważność całej decyzji, niwecząc tym samym olbrzymi wy-

siłek włożony w realizację projektów scaleniowych.

Ciekawą zmianą w projekcie ustawy jest również dopuszczenie przedstawiciela gminy i sołectwa, na terenie których odbywa się scalenie gruntów, do czynnego udziału w postępowaniu scaleniowym. Przedstawiciele władz lokalnych mogliby zasiadać w komisji pełniącej funkcje doradcze w procedurze scalenia gruntów.

Tab. 1. Złożone wnioski o dofinansowanie oraz zawarte umowy/wydane decyzje w ramach PROW na lata 2014–2020. Stan na 30.09.2021 r.

Typ operacji	Limit środków przeznaczonych na działanie ogółem [mln zł]	Liczba wniosków lub umów/decyzji	Kwota [mln zł]	Wykorzystanie limitu [%]
Scalenie gruntów	1301,456	Złożone wnioski o dofinansowanie		
		172	1509,385	115,98
		Zawarte umowy/wydane decyzje		
		140	1241,023	95,36

Tab. 2. Zrealizowane płatności do wniosków o dofinansowanie w ramach realizacji PROW na lata 2014–2020. Stan na 30.09.2021 r.

Typ operacji	Limit środków przeznaczonych na działanie ogółem [mln zł]	Liczba różnych beneficjentów	Zrealizowane płatności		Wykorzystanie limitu [%]
			Kwota [mln zł]		
			Ogółem	Europejski Fundusz Rolny na rzecz ROW	
Scalenie gruntów	1301,456	41	218,325	138,920	17,20

* Szacunkowe limity finansowe zostały przeliczone wg kursu euro 4,5678

** Prezentowany limit środków nie uwzględnia zmian zaakceptowanych przez KE 31 sierpnia br., gdyż rozporządzenie ministra rolnictwa i rozwoju wsi z 30 września 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości limitów środków dostępnych w poszczególnych województwach lub latach w ramach określonych działań lub poddziałań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 ustanawiające limity dla poszczególnych instrumentów wsparcia weszło w życie 5 października br.

• Scalenie gruntów w Polsce

Liczbę aktualnie wykonywanych scalień w Polsce najlepiej obrazują sprawozdania z realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Najnowsze sprawozdanie pochodzi z 31 września br. i obejmuje PROW na lata 2014–2020. Tabele 1 i 2 zawierają dane dotyczące złożonych wniosków, wydanych decyzji oraz zrealizowanych płatności do wniosków o dofinansowanie w ramach PROW na lata 2014–2020.

• Scalenia nie tylko dla rolników

Obecnie na procedurę scalenia gruntów należy spojrzeć szerzej, tak aby w czasie planowania i realizacji procesu scaleniowego uwzględnić cele i aspiracje życiowe całej społeczności lokalnej, a nie wyłącznie rolników. Ustawa z 26 marca 1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów mówi, że głównym celem postępowania scaleniowego jest tworzenie korzystniejszych warunków gospodarowania w rolnictwie i leśnictwie

Opracowanie własne na podstawie sprawozdania miesięcznego z realizacji PROW na lata 2014–2020 od uruchomienia Programu na dzień 31.09.2021 r.

poprzez poprawę struktury obszarowej gospodarstw rolnych, lasów i gruntów leśnych, racjonalne ukształtowanie rozłogów gruntów, dostosowanie granic nieruchomości do systemu urządzeń melioracji wodnych, dróg oraz rzeźby terenu.

Z ustawy wynika, że korzyści z postępowania scaleniowego powinny być odnoszone i oceniane na różnych płaszczyznach. W dalszej części artykułu skupimy się mniej na oczywistych korzyściach z punktu widzenia rolnika i efektów dochodowo-produkcyjnych przeprowadzonych scaleń, a bardziej na aspektach pozarolniczych, które mogą mieć charakter rent ekonomicznych, w tym **poscaleniowej renty geodezyjnej**.

● Ocena efektywności ekonomicznej scaleń

Pozaprodukcyjny efekt scalenia gruntów stanowi istotny argument świadczący o potrzebie wykonywania scaleń zarówno dla mieszkańców, jak i dla samorządów. Jednym z najważniejszych efektów scaleń jest zmiana wartości działek rolnych – szczególnie dla rolnika, który chce sprzedać nieruchomość lub starać się o kredyt hipoteczny.

Najważniejsze pytanie brzmi: jaki konkretnie wpływ na wartość działek rolnych wywiera: zmiana kształtu działki (wydłużenie), zwiększenie powierzchni oraz dostęp do drogi publicznej. W uzyskaniu odpowiedzi pomoże badanie z 2019 r. pt. „Efektywność ekonomiczna scaleń gruntów w Polsce” [4]. Wykorzystano w nim model sztucznej sieci neuronowej (SSN) do sprawdzenia, jak na wartość ziemi rolniczej wpływają trzy wspomniane cechy nieruchomości, które ulegają zmianie w efekcie scalenia. Model został opracowany dla działek zlokalizowanych w gminie Jordanów w województwie małopolskim (tab. 3).

Z badań tych wynika, że najmniejsze działki do 0,5 ha są relatywnie najbardziej wartościowe, natomiast im działka większa, tym relatywnie tańsza. Okazuje się jednak, że – z punktu widzenia **oszacowania efektywności ekonomicznej scaleń** w zakresie zmiany wartości działek rolnych – największe działki, powyżej 3 ha, osiągnęły już niemal tę samą wartość co najmniejsze. W każdej klasie wielkości obowiązywała przy tym zasada, że **działki kształtne są wyraźnie więcej warte**. Ponadto w każdej klasie wielkości i w każdym wariancie wydłużenia wartość hektara działki z dostępem do drogi publicznej była o blisko

Tab. 3. Cechy rynkowe a wartość działki

Cechy rynkowe ulegające potencjalnym zmianom w efekcie scalenia			Przewidywania wartości [zł/ha]	
Wydłużenie (im wyższa wartość, tym dłuższa działka)	Dostęp do drogi	Powierzchnia [ha]		
1	tak	<0,5	47 426	
	nie		23 696	
50	tak		44 004	
	nie		20 451	
100	tak		40 511	
	nie		17 209	
1	tak		0,5–1,0	43 066
	nie			19 548
50	tak			39 876
	nie			16 582
100	tak			36 662
	nie			13 663
1	tak	1,0–2,0		42 813
	nie			19 797
50	tak			39 709
	nie			16 926
100	tak			36 591
	nie			14 100
1	tak		2,0–3,0	42 930
	nie			20 294
50	tak			39 464
	nie			17 331
100	tak			35 958
	nie			14 395
1	tak	>3,0		47 378
	nie			23 599
50	tak			44 053
	nie			20 564
100	tak			40 680
	nie			17 559

Opracowanie własne na podstawie [3]

20 tys. zł wyższa niż działki bez dostępu do drogi.

● Poscaleniowa renta geodezyjna

Z punktu widzenia **pozaprodukcyjnych efektów** scaleń bardzo ważną kwestią jest również poscaleniowa renta geodezyjna, czyli korzyści wynikające z uporządkowania granic nieruchomości uczestniczących w postępowaniu scaleniowym. Doprowadzenie do tego bez ponoszenia kosztów prac geodety jest rozwiązaniem szczególnie wygodnym dla właścicieli drobnych, rozproszonych nieruchomości.

Możliwość uregulowania stanu prawnego w ramach procedury scaleniowej stanowi ogromną korzyść dla rolnika indywidualnego. Szacuje się, że koszt **wyказu synchronizacyjnego** dla jednej działki waha się w grani-

cach 500–1500 zł. Niestety, szacowanie kosztów prac geodezyjnych związanych z wyznaczeniem i wznowieniem granic nieruchomości jest bardzo trudne ze względu na zmieniające się ceny rynkowe. Koszt wykonania takiej usługi jest uzależniony m.in. od lokalizacji, liczby działek, liczby punktów granicznych czy poziomu skomplikowania konkretnego przypadku.

Renta geodezyjna jest również bardzo korzystna dla starostw powiatowych, które dzięki uporządkowaniu granic nieruchomości nie muszą wykonywać kosztownych prac w zakresie **modernizacji ewidencji gruntów i budynków** dla obszaru objętego procedurą scaleniową. Jest to dobry argument do zachęcenia urzędników do korzystania z finansowania programów scaleń ze środków publicznych na kolejne lata.

Tab. 4. Kryteria oceny wniosków w ramach PROW na lata 2014–2020

Procentowy udział liczby właścicieli gospodarstw rolnych, którzy złożyli wniosek o przeprowadzenie postępowania scaleniowego, w stosunku do ogólnej liczby właścicieli gospodarstw rolnych objętych postępowaniem scaleniowym	100 pkt
Wydzielenie niezbędnych gruntów na cele miejscowej użyteczności publicznej wynikających z założeń do projektu scalenia	10 pkt
Wydzielenie niezbędnych gruntów na cele związane z poprawą stosunków wodnych w zakresie retencji wodnej	10 pkt
Zapewnienie na obszarze scalenia poprawy walorów krajobrazowych w rozumieniu przepisów ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	10 pkt
Zapewnienie na obszarze scalenia pozytywnego wpływu na środowisko, co wynika z decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach	10 pkt
RAZEM	140 pkt

Opracowane własnie na podstawie [6]

menty projektu scaleniowego (tab. 4). Warto dodać, że pomoc może być przyznana na operacje, które uzyskały co najmniej 70 punktów (spełnienie pierwszego kryterium zapewnia już 100 punktów).

• Scalac czy nie scalac?

Znaczna część gruntów rolnych w Polsce wymaga głębokich zmian strukturalnych. Rozdrobnienie gospodarstw, pogarszający się stan infrastruktury technicznej, migracja ludności wiejskiej do miast w poszukiwaniu dobrze płatnej i godnej pracy czy starzenie się społeczeństwa na polskich wsiach sprawiają, że realizacja programów, które mają na celu rozwój obszarów wiejskich, jest kluczem do poprawy ich funkcjonowania. Utworzenie nowego układu gruntowego, który jest pierwszorzędnym elementem kształtowania przestrzeni, daje możliwość racjonalnego prowadzenia gospodarki rolnej. Mądrze przeprowadzony proces scaleniowy może być motorem do dalszych zmian w rolnictwie.

Monika Ojczyk

Według przytaczanego już badania „Efektywność ekonomiczna scaleń gruntów w Polsce” **wartość poscaleniowej renty geodezyjnej szacowana jest na poziomie ok. 900 zł/ha**. Prosta kalkulacja pokazuje, że dla obszaru o powierzchni 400 ha łączna wysokość renty geodezyjnej wynosi około 360 tys. zł! A skoro mowa o środkach finansowych, to...

• Kto finansuje scalenie gruntów?

Finansowanie scaleń odbywa się zarówno z budżetu państwa, jak i ze środków unijnych. Od wejścia Polski do Unii Europejskiej (UE), czyli od roku 2004, scalenia są stałym elementem kolejnych pakietów wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. W tym czasie powstały takie programy, jak:

1. Działanie 2.2 „Scalanie gruntów” zrealizowane w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich 2004–2006”.

2. Schemat 1. Scalanie gruntów, w Działaniu 1.7. „Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa” w ramach PROW 2007–2013.

3. Operacja typu „Scalanie gruntów” w ramach poddziałania „Wsparcie na inwestycje związane z rozwojem, modernizacją i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa” objętego PROW 2014–2020 (31 sierpnia 2021 r. Komisja Europejska zaakceptowała zmianę PROW na lata 2014–2020, która umożliwi wydłużenie realizacji zadań programu o kolejne 2 lata. Oznacza to, że zarówno w 2021 r., jak i w 2022 r. będzie można starać się o pomoc na operacje typu „Scalanie gruntów” [5].

Zgodnie z art. 11 ust. 2. ustawy z 25 maja 2015 r. *o finansowaniu wspólnej polityki rolnej* [DzU 2018 poz. 719]: „Jednostki samorządu terytorialnego, realizujące operacje w ramach poddzia-

łania wsparcie na inwestycje związane z rozwojem, modernizacją i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa objętego PROW 2014–2020, mogą otrzymywać środki z budżetu państwa na wyprzedzające finansowanie kosztów kwalifikowalnych ponoszonych na realizację tych operacji oraz na sfinansowanie kosztów przygotowania dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji operacji w ramach tego poddziałania”.

Wspomniana pomoc może być przyznawana w wysokości 100% kosztów kwalifikowanych, lecz nie może przekroczyć równowartości:

1) 800 euro na 1 ha gruntów objętych postępowaniem scaleniowym w województwach dolnośląskim, lubelskim, małopolskim, podkarpackim, śląskim i świętokrzyskim, poniesionych na wykonanie prac scaleniowych;

2) 650 euro na 1 ha gruntów objętych postępowaniem scaleniowym w województwach innych niż wymienione w pkt 1, poniesionych na wykonanie prac scaleniowych;

3) 2000 euro na 1 ha scalanych gruntów w województwach dolnośląskim, lubelskim, małopolskim, podkarpackim, śląskim i świętokrzyskim, poniesionych na wykonanie zagospodarowania poscaleniowego;

4) 1900 euro na 1 ha scalanych gruntów w województwach innych niż wymienione w pkt 3, poniesionych na wykonanie zagospodarowania poscaleniowego.

Najważniejszą kwestią w przypadku starania się o dofinansowanie na scalenie gruntów jest zaangażowanie i determinacja społeczności lokalnej. To od niej będzie w największej mierze zależało, czy ostatecznie projekt zostanie zakwalifikowany do realizacji przez marszałka województwa. Przy wyborze wniosków przeznaczonych do realizacji stosowane jest sztywne kryterium, na podstawie którego punktowane są poszczególne ele-

Literatura

- [1] Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-leśnictwo/psr-2020/powszechny-spis-rolny-2020-raport-z-wynikow,4,1.html#> (stan na 28.10.2021 r.)
- [2] Ogłoszenie prezesa ARiMR z 17 września 2021 r. w sprawie wielkości średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach oraz średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju w 2021 roku: <https://www.gov.pl/web/arimr/srednia-powierzchnia-gospodarstw-w-2021-roku>
- [3] Zmiana ustawy z 26 marca 1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/scalanie-i-wymiana-gruntow-16790882>
- [4] M. Dacko, J. Janus, J.M. Pijanowski, J. Taszakowski, T. Wojewodziec, 2019: Efektywność ekonomiczna scaleń gruntów w Polsce, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja, Kraków;
- [5] www.gov.pl/web/rolnictwo/komisja-europejska-decyzja-z-31-sierpnia-2021-roku-c2021-6553-zaakceptowala-strategiczna-zmiane-programu-rozwoju-obszarow-wiejskich-na-lata-2014-2020-wprowadzajaca-m-in-okres-przejsciowy-dla-wspolnej-polityki-rolnej-na-lata-2021-2022
- [6] Uchwała nr 554/18 Zarządu Województwa Małopolskiego z 3 kwietnia 2018 r. w sprawie zatwierdzenia listy operacji zakwalifikowanych do przyznania pomocy w ramach II naboru wniosków o przyznanie pomocy na operacje typu „Scalanie gruntów” w ramach poddziałania „Wsparcie na inwestycje związane z rozwojem, modernizacją i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa” objętego PROW na lata 2014–2020.